

З огляду на зазначене, необхідним є створення міжнародного механізму, діяльність якого була б спрямована саме на захист засуджених, які перебувають в установах виконання покарань на тимчасово окупованих територіях під час війни. Доцільним було б створення окремої комісії при Організації Об'єднаних Націй, а також, що не менш важливе, наявність уваги до цього від міжнародної спільноти та державних лідерів.

Для реалізації вище зазначеного необхідною є пропозиція України до Організації Об'єднаних Націй щодо створення організаційних та правових засад для забезпечення та захисту прав засуджених, що знаходяться на підконтрольній російській федерації території, а також звернення уваги до цієї проблеми пенітенціарних систем закордоном та світової спільноти.

Література:

1. Установи виконання покарань під час війни: інформаційний портал «Права людини в Україні», Харківська правозахисна група. URL: <https://khp.org/1608811011> (дата звернення: 15.09.2022).
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. № 995_154. Дата оновлення: 08.02.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#n579 (дата звернення: 15.09.2022).
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 15.09.2022).

Єлаєв Ю. Л.

*Викладач кафедри організації досудового розслідування
факультету № 1 Криворізького науково-навчального інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ*

МІЛІТАРНІ УМОВИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЧАСУ

У зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, станом на теперішній час, на всій території України має чинність правовий режим воєнного стану, який діє на підставі Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 12 серпня 2022 р. № 573/2022 [1] (даний Указ Президента України [1] затверджено Законом України № 2500-IX від 15.08.2022 року [2]). Слід зазначити, що вищезазваний Указ Президента України [1] прийнятий у відповідності до норм Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII [3]. Внаслідок чого, для юридичної науки в Україні, є актуальним питання про галузеве правове дослідження умов

воєнного стану, як одного із видів мілітарних умов – юридичних умов в сфері національної безпеки та оборони.

Вбачається, що юридичні умови: 1) воєнного стану; 2) збройного конфлікту; 3) тимчасової окупації території або частини території Держави, є текстово-літеральною, фундаментальною юридичною формою та зовнішньою, емпіричною юридичною формою хронометричного, темпорального виміру кримінального провадження, який охоплюється категорією кримінального процесуального часу. При цьому, за своїм змістом, за своєю правовою природою вищеназвані юридичні умови є мілітарними, тобто, такими, що мають найбільш тісні зв'язки з: 1) адміністративно-правовим інститутом державного управління в сфері національної безпеки та оборони, як зі сферою національного публічного права України; 2) інститутами: а) міжнародного гуманітарного права (міжнародного права збройних конфліктів); б) міжнародного антропоорієнтованого права (міжнародних юридичних актів щодо захисту та охорони прав, свобод та законних інтересів людини).

У свою чергу, царина дослідження вищеназваних мілітарних умов (зокрема, умов воєнного стану) має доктринальні зв'язки з правовим інститутом змісту та форми кримінального провадження в умовах воєнного стану, який встановлений нормами частини 3 статті 7 Кримінального процесуального Кодексу України [4] (далі за текстом – КПК України). Разом з цим, вищеназваний інститут кримінального процесуального права України співвідноситься зі сферою міжнародного публічного права, зокрема, в частині правового регулювання юридичних часу й умов в сфері національної безпеки та оборони.

Так, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська Конвенція з прав людини) [5], Дата ратифікації Україною: 17.07.1997 року (далі за текстом – Конвенція [5]) є джерелом кримінального провадження за:

а) змістовним критерієм, зокрема, і з тієї причини, що вказаною Конвенцією [5], окрім правового регулювання прав людини і основоположних свобод регламентуються також кримінальні процесуальні визначення, в тому числі, терміни, які дефініціюють кримінальний процесуальний час;

б) формальним критерієм, в силу того, що вищевказана Конвенція [5] є частиною кримінального процесуального законодавства України, згідно норм ч. 2 ст. 1 КПК України [4], в якості міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Так, приписи частини 1 статті 15 Конвенції [5], встановлюють правову дефініцію: «час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації».

У свою чергу, кримінальний процесуальний час (в даному випадку, час війни, час іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації), як доктринальна фундація, окрім науки міжнародного публічного права, також досліджується наукою кримінального процесу шляхом міжгалузевого

взаємозв'язку при здійсненні пізнання юридичного часу. Зазначаю, що у відповідності до наукової концепції, яка сформульована вченим-юристом Лоскутовим Т.О.: «Подальшими напрямками наукових розвідок можна визначити наступні: 1) дослідження співвідношення кримінального процесуального регулювання строків іншим галузевим регулюванням часових параметрів...» [6, с. 315].

Вважаю, що правова дефініція «час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації» перебуває у безпосередньому взаємозв'язку зі змістовною категорією «гострота становища» (частина 1 статті 15 Конвенції [5]), яка може свідчити про певний ступінь (рівень) інтенсивності (глибини) розгортання (розвитку):

а) бойових, воєнних дій;

б) суспільно небезпечних дій (тимчасова окупація частини території держави, значні пошкодження та знищення цивільної інфраструктури, жертви серед цивільного населення, скоєння військовими формуваннями держави-агресора (держави-окупанта) злочинів проти миру та безпеки людства, в тому числі, порушення законів та звичаїв війни, тощо).

Необхідно відмітити, що приписи пункту с) частини 3 статті 4 Конвенції[5] встановлюють юридичну дефініцію «надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю добробуту суспільства».

Вбачається, що вищевказані міжнародно-правові дефініції є співвідносними з категоріями у царині виняткових випадків кримінального процесу, які характеризуються метою забезпечення оперативності та ефективності кримінального провадження при переданні кримінальної справи на розгляд іншого суду у разі неможливості здійснювати відповідним судом правосуддя. Цими юридичними фактами є юридичні факти-стани у виді:

1) надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, епідемій, епізоотій;

2) режимів воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях (абзац 6 ч. 1 ст. 34 КПК України [4]). Виходячи із вищевикладеного, вищевказані виняткові випадки в царині кримінального процесуального часу є можливим розподілити (диференціювати) на три формально-логічні класи, а саме:

А) час війни, якому відповідає: режим воєнного стану. За своєю юридичною природою (суттю) правовий режим воєнного стану є мілітарним, державнооборонним, державнозабезпечувальним, державноустановчим;

Б) час надзвичайної ситуації, якому відповідають категорії:

1) надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, епідемій, епізоотій;

2) режим надзвичайного стану. Вищевказані юридичні факти та юридичний режим, який запроваджуються у зв'язку з цими юридичними

фактами за своєю суттю є правозахисним від об'єктивних обставин фізичної дійсності (аварії на підприємствах (виробництвах), електростанціях різних видів; небезпечні віруси, мікроорганізми; вулканічна активність планети Земля; високі та надвисокі хвилі океанічної води, які можуть затопити повністю окремі острови або проникнути на певну відстань у глиб континенту (материку); падіння на поверхню планети Земля комет, астероїдів, метеоритів великих та надвеликих розмірів);

В) час іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, якому відповідає правовий режим проведення антитерористичної операції чи здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. За своєю юридичною (публічно-правовою) природою вищевказаний правовий режим є державнозахисним та державноохоронним. Уявляється, що умови тимчасової окупації території або частини території держави можна віднести саме до цього виду юридичного часу.

Вбачається, що дослідження вищевказаних видів юридичного часу в сферах міжнародно-правового забезпечення прав людини та кримінального провадження «свідчить про прямий зв'язок між правовим регулюванням кримінального процесуального часу та здійсненням прав, свобод і законних інтересів» [6, с. 315]. Вищевказаний доктринальний принцип сформулював науковець-правознавець Лоскутов Т.О.

Спільною ознакою вищевказаних трьох формально-логічних класів, видів кримінального процесуального часу та відповідних їм правових режимів у кримінальному провадженні є те, що вони (передусім, як юридичні факти-стани, мають значну тривалість у часі (зокрема, можуть тривати місяцями, роками). В свою чергу, безперервна та значна (особливо значна) темпоральна, хронометрична тривалість вищевказаних часових періодів може формувати – Еон, як різновид юридичного часу в різних галузях права та правового регулювання.

Характерною особливістю історико-правових еонів (далі – еон) є те, що вони можуть тривати протягом більшої частини життя певної конкретної людини або вони, в антропометричному розумінні, можуть тривати, навіть, на протязі життя декількох поколінь людей. Тобто, протягом еону певна конкретна особа, на початку еону може бути дитиною, а під час завершення еону така особа може досягнути похилого віку. Разом з цим, можливий також і випадок за якого: на початку еону будуть жити одні покоління людей (як групи людей різного віку); під час періоду (інтервалу) еону будуть жити будуть другі покоління людей або, навіть, послідовний, безперервний ряд таких других поколінь людей; під час завершення еону будуть жити треті покоління людей. Тобто, тривалість еону в часовому вимірі складається з: 1) початку еону; 2) періоду (інтервалу) еону; 3) завершення еону.

Так, в деяких, окремих історико-правових випадках умови збройного конфлікту, умови воєнного стану, умови тимчасової окупації території Держави

(зокрема, частини або декількох частин території Держави) можуть тривати роками. Таким чином, найкоротший еон може тривати безперервно декілька років, а найдовший еон може тривати безперервно протягом одного або більше віків (століть). Також, еон може тривати певний час, але в різних стадіях розвитку.

Необхідно підкреслити, що дослідження юридичного часу (зокрема, кримінального процесуального часу) має доктринальний взаємозв'язок з іншими науками, які вивчають час, в тому числі:

1) з філософією, яка вивчає час, як категорію наук про суспільство (передусім, як історичний час);

2) з фізикою, яка вивчає числове розуміння часу (передусім, як одиниці виміру часу).

Одночасно з цим, умови збройного конфлікту, умови воєнного стану, умови тимчасової окупації території Держави можуть бути об'єднанні в одну єдину доктринальну категорію – мілітарні умови. При цьому, вищезазначені мілітарні умови можуть мати юридичне значення, як для кримінального процесу і для інших галузей системи права України, так і для правових інститутів та підгалузей міжнародного публічного права. В цьому проявляється доктринально-юридичний взаємозв'язок кримінального процесу та міжнародного публічного права.

Література:

1. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 12 серпня 2022 р. № 573/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573/2022#Text>

2. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Закон України № 2500-IX від 15.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2500-20#n2>

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12, № 13. ст. 88.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська Конвенція з прав людини). *Голос України* від 10.01.2001. № 3.

6. Лоскутов Т.О. Кримінальне процесуальне регулювання строків забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів людини. *Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове видання*. 2015. № 1. С. 313-315.

